

สัญศาสตร์และความหมายที่แปรเปลี่ยน
Semiotics and The Changes of Meanings

ปรววรรณ ดวงรัตน์*
Porrawan Doungrat*

*อาจารย์ประจำหมวดวิชาพื้นฐานทางศิลปะ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

*Lecturer of the Department of Art Fundamental, Faculty of Fine and Applied Arts, Dhurakit Pundit University.

*Email : porrawan.dot@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “สัญศาสตร์และความหมายที่แปรเปลี่ยน” กล่าวถึง การแปรเปลี่ยนความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการตีความตามบริบทที่แตกต่างกันของสังคม สาระสำคัญของบทความนำเสนอให้เห็นถึง ความหมายและความสำคัญของสัญศาสตร์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตีความหมายสัญลักษณ์ที่ส่งผลให้เกิดความหมายที่แปรเปลี่ยนไป ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไปจากความหมายเดิม และการคาดการณ์ถึงความแปรเปลี่ยนในการตีความสัญลักษณ์ที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนในสังคม จากการศึกษากรณีตัวอย่างเครื่องหมาย “สวัสติกะ” ด้วยวิธีการวิเคราะห์และค้นหาความหมายตามแนวคิดเรื่อง “มายาคติ” ของ โรลิ่งด์ บาร์ต ที่กล่าวถึงการอ่านรูปสัญลักษณ์ที่ความหมายถูกทำให้ว่างเปล่า ว่าเป็นการปล่อยให้ความหมายเป็นไปตามตัวอักษรที่อธิบายหรือตามที่สังคมส่วนใหญ่เข้าใจ การตีความสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมุ่งเน้นการให้อิสระกับผู้ตีความโดยไม่ต้องการให้มีสิ่งใดมาเป็นเงื่อนไขของการตีความ

ผลของการวิเคราะห์และประมวลความคิดประกอบเหตุการณ์สำคัญของโลกที่เป็นเหตุปัจจัยส่งผลกระทบมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าการที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งจะเกิดการตีความความหมายที่ แปรเปลี่ยนไปจากความหมายดั้งเดิมนั้น มีอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมหรือบริบทของสังคมนั้นเป็นสำคัญ เหตุการณ์สะท้อนขวัญอาจนำมาสู่การสร้างความหมายใหม่ของสัญลักษณ์ที่ขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิงจากจุดเริ่มต้นของการใช้สัญลักษณ์นั้น มนุษย์เรียนรู้การสร้างความหมายใหม่จากความทรงจำผสมผสานกับค่านิยมในสังคมปัจจุบัน การที่จะสามารถยอมรับและสร้างความเข้าใจได้กับความหมายที่แปรเปลี่ยนไปนี้ อาจต้องทำความเข้าใจให้ได้อย่างถ่องแท้ถึงความหมายที่แท้จริงนั้นด้วย เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และยอมรับในความแตกต่างกันทางความคิดที่จะไม่นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมในที่สุด

คำสำคัญ: สัญศาสตร์ สัญลักษณ์ สวัสติกะ นาซี

Abstract

This article of “Semiotics and The Changes of Meanings” is to mention about the variety thinking in the meaning of signifiers, which had been variable interpreted by different social contexts. The main ideas of the article presented to the meanings and the importance of semiotics and factors that influence the interpretation of signifiers, which caused to change the meanings from the past, also to speculate the reflects of changing the ways to think of people in each societies. The case study has been involved into the sign “Sawastika” by analysis and getting the definition based on the novel “Mythologies” written by Roland Barthes (1915 – 1980) in which signs are given blank to elevate the level of myth, that could be considered whatever or normally to social understanding. Interpretation signifiers freely focus on letting go without any conditions.

The results of analysis and summary ideas together with important world events, which has been consequently from the past to present, came to an understanding about the people in one society might have different interpretation signifiers from another societies, whereas the cultures and social context are differed. The emotional events might become totally new meaning of conflict of interests from the beginning of sign using. Man learns to make new meaning from his own remembering plus values in present society, where he belongs. To be accepted and understood the variable signifiers should apprehend the reality meanings to acknowledge and admit the difference of the other opinions, which will not bring them into the contradiction in societies finally.

Keywords: Semiotics, Semiology, Swastika, Nazism

บทนำ

การมองเห็นของมนุษย์ทั้งจากการเป็นผู้มองเห็นหรือผู้ถูกเห็น การรับรู้ที่เกิดขึ้นนั้นอาจบรรลุเป้าหมายเพียงการได้สำรวจตรวจตราถึงลักษณะภายนอกของสิ่งที่อยู่ตรงหน้า หรือสัมผัสได้เพียงประโยชน์ใช้สอยที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เองเท่านั้น น้อยครั้งนักที่เราจะใส่ใจต่อความหมายที่แท้จริงที่ซ่อนอยู่ภายในสิ่งที่มองเห็นนั้น เพราะเราต่างพากันละเลยที่จะทำความเข้าใจความหมายของภาพหรือเครื่องหมายที่เห็นตามนัยที่แท้จริง การตีความสิ่งที่มองเห็นจึงเป็นไปอย่างผิวเผิน นับแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบันนัยที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ภาษาภาพที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาสะท้อนให้เรามองเห็นสิ่งใด? Philip Bexter Meggs นักประวัติศาสตร์การออกแบบกราฟิก กล่าวไว้ใน History of Graphic Design ว่า สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการขีดเขียนวาดเป็นรูปร่างรูปทรงเปรียบเสมือนภาพบันทึกเหตุการณ์ในยุคสมัยนั้นๆ และนอกเหนือจากการเป็นภาพหรือบันทึก สิ่งเหล่านั้นยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและความเจริญขั้นสูงสุดของมนุษยชาติในแต่ละช่วงเวลาอีกด้วย

สิ่งใดเป็นเครื่องชี้วัดถึงความเจริญขั้นสูงสุดของมนุษยชาติในแต่ละยุคสมัย ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์มนุษย์เรียนรู้การเอาตัวรอดจากอากาศที่หนาวเย็น สัตว์ร้าย และความหิวโหย สะท้อนภาพการดำรงชีวิตบอกเล่าเรื่องราวผ่านภาพจิตรกรรมบนผนังถ้ำ เมื่อเข้าสู่ยุคกลางช่วงเวลาที่ยุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีคิดของมนุษย์อย่างมากมายมหาศาล ความเชื่อและความศรัทธาในศาสนาอย่างสุดโต่งส่งผลให้ความคิดสติปัญญาของมนุษย์ตกอยู่ในวังของความหลับใหลอย่างสิ้นเชิง และเมื่อถึงเวลาที่มนุษย์ตื่นรู้และลุกขึ้นมาแสวงหาความหมายของความงดงามที่แท้จริง เราค้นพบความงามมากมายซ่อนเร้นอยู่ในรูปทรง สีเส้น

ปรากฏอยู่ภายในงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สิ่งนี้เป็นเหมือนเครื่องแสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการของมนุษยชาติที่ซ่อนไว้ภายในรูปสัญลักษณ์อย่างแยกกาย เป็นเครื่องสะท้อนความฉลาดของมนุษย์ที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม (Meggs, 2006) อาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกถึงความฉลาดของมนุษยชาติ เริ่มจากการที่มนุษย์จะไม่ได้ใช้สัญชาตญาณในการสร้างพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด มนุษย์สร้างระบบสัญลักษณ์ขึ้นมาและต้องอยู่ในโลกของการตีความ เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตและสิ่งที่เป็นความหมายแฝงของสิ่งต่างๆ แปรเปลี่ยนบริบทของสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ให้แสดงนัยตามประสงค์ แต่ปัญหาที่เรามักจะพบ คือมนุษย์เองกลับตกเป็นเครื่องมือหรือเหยื่อของการสร้างความหมายแฝงนั่นเอง ในบางกรณีความหมายของสัญลักษณ์แปรเปลี่ยนเป็นการสร้างค่านิยมในเรื่องของความรุนแรง เช่น เครื่องหมายสวัสติกะ สัญลักษณ์สวัสติกะมีบทบาทและเป็นที่ยึดจำของคนทั้งโลกจากการเป็นเครื่องหมายแห่งพรรคนาซีในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (สันติ ลอรัชชี, 2547) โดยนัยที่แท้จริงนั้นหลายคนอาจจะยังไม่รู้จักเครื่องหมาย “สวัสติกะ” ด้วยซ้ำ ว่ามีความหมายที่แท้จริงเป็นเช่นใด

“สวัสติกะ” เป็นสัญลักษณ์ที่เก่าแก่ที่สุดของโลกสัญลักษณ์หนึ่ง จากความหมายที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “สวัสติกะ” ไว้ว่า “สัญลักษณ์รูปกากบาทปลายหักมุมเวียนขวา ใช้เป็นเครื่องหมายแสดงความสุขสวัสดีมาแต่โบราณ สันนิษฐานกันว่าเป็นรูปดวงอาทิตย์โคจรเวียนขวา” เครื่องหมายสวัสติกะปรากฏอยู่ในงานศิลปะมาหลายยุคหลายสมัยโดยเฉพาะในสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาฮินดู ศาสนาเชน แม้แต่ในศาสนาพุทธหลายๆ ประเทศในแถบเอเชีย กรีก ยุโรป

และอเมริกันพื้นเมือง นิยมใช้เครื่องหมายสวัสดิกะเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารถึงความเชื่อความศรัทธาในศาสนาและเทพเจ้า ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นาซีเยอรมันใช้เครื่องหมายนี้เป็นเครื่องหมายแห่งชาติพันธุ์ ที่ต่อมาได้กลับกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเหยียดหยามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว นอกจากกรณีของเครื่องหมายสวัสดิกะดังกล่าวแล้ว ยังพบกรณีของภาพผลไม้ “แอปเปิล” ที่มีปรากฏ อยู่ในงานจิตรกรรมแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นผลไม้แห่งความรู้ (Fruit of Knowledge) หรือผลไม้แห่งชีวิต (Fruit of Life) เช่น ในงานจิตรกรรมช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ผลงานของ Albrecht Dürer ที่มีชื่อว่า “อาดัมกับอีฟและผลแอปเปิล” แสดงภาพของอาดัมและอีฟถือผลแอปเปิลต้นเหตุของการถูกขับจากสวนอีเดน มีเนื้อหาและสาระสำคัญสื่อความหมายถึงความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา นัยดังกล่าวมิได้มีความเกี่ยวข้องกับการค้าหรือเทคโนโลยี ล้ำสมัย เฉกเช่นความหมายเชิงสัญลักษณ์ของแอปเปิลในยุคปัจจุบัน เช่น บริษัท Apple Corp เจ้าของผลิตภัณฑ์คอมพิวเตอร์อย่าง Macintosh, iPod, iPad หรือ iPhone ใช้สัญลักษณ์ของแอปเปิลที่มีรอยกัดเป็นเครื่องหมายการค้า จนในที่สุดภาพดังกล่าวได้กลับกลายเป็นสัญลักษณ์ของเทคโนโลยีล้ำสมัยสะท้อนภาพลักษณ์ของคนรุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ตระหนักได้ถึงสิ่งที่เราควรมองเห็นถึงความหมายที่แท้จริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้การตีความที่แปรเปลี่ยนไปจากจุดเริ่มต้น เวลา และยุคสมัยกลับค่าให้สัญลักษณ์ที่เคยเป็นเครื่องหมายของความดีงามเครื่องหมายของเทพเจ้าแห่งความสำเร็จ กลับแปรเปลี่ยนมาเป็นเครื่องหมายแห่งความรุนแรง เป็นที่ต่อต้านของผู้คนทั่วโลก และมาสู่การเป็นเพียง

ลวดลายที่นำมาใช้ประดับตกแต่งเครื่องแต่งกายหรือเป็นแค่สัญลักษณ์ของวัยรุ่นที่อยากจะนำเสนอความขัดแย้งกับสังคม โดยที่ระดับของความเข้มข้นนั้นอาจเทียบไม่ได้กับที่เคยเป็น ความหมายของสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไปจากความหมายดั้งเดิมดังกล่าวเกิดขึ้นจากการถูกกระตุ้นด้วยสัญลักษณ์นั้นอย่างต่อเนื่อง เน้นย้ำให้เห็นความหมายไปในทิศทางที่เป็นไปตามวัฒนธรรมของสังคมนั้นเป็นตัวกำหนด ในงานวิจัยเรื่อง “การโฆษณาที่อยู่อาศัย: บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง” ของกนกศักดิ์ แก้วเทพ และปัทมวรรณ เนตรพุกณะ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ และปัทมวรรณ เนตรพุกณะ, 2551) ได้ศึกษาการโฆษณาที่อยู่อาศัย โดยได้มีการนำเอาแนวคิดเชิงสัญลักษณ์มาประกอบการวิเคราะห์ด้วย เพราะเห็นว่าพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการถูกกระตุ้นด้วยสัญลักษณ์ อันเป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่ความหมายที่แท้จริงของวัตถุ ปรากฏผลการวิจัยว่า ในสังคมปัจจุบันอันเป็นสังคมแห่งการบริโภคนั้น คุณค่าการใช้สอยถูกทำให้ลดบทบาทลง อย่างสิ้นเชิง แต่มุ่งเน้นคุณค่าการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์เป็นคุณค่าหลัก ผลงานวิจัยเรื่อง “สื่อโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต: การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์” ของมาร์ค มานะ วาร์นาโด ก็สนับสนุนให้เห็นประเด็นปัญหาของการลบความหมายหรือคุณค่าเดิมของสินค้า แล้วเติมคุณค่าใหม่เข้าไปด้วยการกระตุ้นด้วยสื่อโฆษณาที่ใช้สัญลักษณ์กระตุ้นเร้ามุ่งเน้นให้เกิดค่านิยมในคุณค่าแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดความต้องการอยากได้ อยากมีมากขึ้น จนในที่สุดได้ลบความหมายของสัญลักษณ์ดั้งเดิมออกไปจนหมดสิ้น

โรล็องด์ บาร์ต (Roland Barthes) นักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส เป็นหนึ่งในนักสัญวิทยาที่ทำให้เรามองเห็นถึงความสำคัญของการตีความหมายสัญลักษณ์มากยิ่งขึ้น โดยบาร์ตได้จำแนกความหมาย

ของสัญลักษณ์ ไว้ใน 2 ความหมาย คือ ความหมายโดยอรรถ (Denotation) เป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ความหมายโดยอรรถนี้เป็นความหมายชั้นแรก (First Order of Signification) ที่อาจถือได้ว่าเป็นสามัญโดยทั่วไปที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และความหมายโดยนัย (Connotation) เป็นตัวหมายถึงที่ประกอบสร้างอย่างตรงกันข้ามกับความหมายโดยอรรถ ได้แก่ ความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะของบุคคล กล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (Subjective) ไม่ว่าจะ เป็นอัตวิสัยในระดับบุคคล เช่น ประสบการณ์ส่วนตัว หรืออารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคน หรือเป็นอัตวิสัยในระดับสังคม ที่เราเรียกว่า “ค่านิยมของแต่ละสังคม” (วรรณพิมล อังคศิริสรพร, 2551)

บาร์ต ยังได้กล่าวอีกว่า “พื้นที่ที่มีสังคมเกิดขึ้น การใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ ในสังคมก็จะถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์ไป” กล่าวคือ การมองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่วัตถุ/สิ่งของต่างๆ มีฐานะเป็นสัญลักษณ์ (Sign-function) ทำให้มองเห็นแต่ฐานะการเป็นวัตถุสิ่งของเพื่อใช้สอยแคบๆ ของสิ่งเหล่านี้เท่านั้น กระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ลดทอน ปกปิด อำพราง บิดเบือนฐานะการเป็นสัญลักษณ์ของสรรพสิ่งในสังคมให้เป็นเรื่องของ “ธรรมชาติ” เป็นสิ่งปกติธรรมดา หรือเป็นสิ่งที่มิมีบทบาท/หน้าที่ ในเชิงใช้สอยแคบๆ ในสังคมนั้นถูกเรียกว่า “กระบวนการสร้างมายาคติ” (Mythologies) และเรียกสิ่งที่เป็นผลลัพธ์/ผลผลิตของกระบวนการนี้ว่า “มายาคติ” (Myth) หรือความคิด/ความเชื่อ ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม และเป็นความคิด/ความเชื่อที่สอดคล้องกับระบบอำนาจที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น

นอกจากนี้ ชาร์ล แซนเดอร์ เพอร์ซ (Charles Sanders Peirce) ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์กับความหมายที่แท้จริงนั้นว่า เป็นการศึกษาถึงการกำเนิด การเจริญ การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเสื่อมโทรมตลอดจนการสูญสลายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏออกมาอย่างเป็นแบบแผนและมีระบบระเบียบ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ 3 ปัจจัย คือ สื่อกลางหรือพาหนะที่เป็นตัวนำความคิดไปสู่จิตใจของผู้รับ ความคิดที่แปลได้จาก สัญลักษณ์หรือส่วนของความหมาย และวัตถุอ้างอิงที่สื่อถึงในฐานะเป็นภาพตัวแทน ซึ่งอาจเป็นสิ่งของหรือสถานการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องสืบเนื่องมาจากการรับรู้จากสื่อกลางนั้น (Curtin, 2551)

แนวคิดของบาร์ตและเพอร์ซ ทำให้มองเห็นอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า ความแปรเปลี่ยนของความหมายในสัญลักษณ์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับสังคมหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวของผู้สัมผัสกับสัญลักษณ์ โดยเฉพาะบริบทที่เกิดขึ้นในสังคมที่อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมของสังคมเป็นตัวกำหนดคุณค่าและความหมายของสัญลักษณ์สิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบคนในสังคมนั้น ล้วนเป็นสัญลักษณ์มีระบบวัฒนธรรมเป็นรหัสหรือกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายของสัญลักษณ์ แต่ด้วยความเคยชินหรือการอำพรางของวัฒนธรรม จึงทำให้มองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่สรรพสิ่งต่างๆ มีฐานะเป็นสัญลักษณ์หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ไปมองเห็นความหมายของสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดาหรือเป็นเพียงสิ่งของเพื่อการใช้สอยเท่านั้น

บทความนี้มุ่งเน้นที่จะนำเสนอและสะท้อนความหมายและความสำคัญของสัญลักษณ์และความหมายที่แปรเปลี่ยนไป โดยจะได้กล่าวถึงสาระสำคัญ 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความหมายและ

ความสำคัญของสัญศาสตร์ ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตีความหมายสัญลักษณ์ที่ส่งผลให้เกิดความหมายที่แปรเปลี่ยนไป ส่วนที่ 3 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไปจากความหมายเดิม และส่วนที่ 4 การคาดการณ์ถึงความแปรเปลี่ยนในการตีความหมายสัญลักษณ์ที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของคนในสังคม

ความหมายและความสำคัญของสัญศาสตร์

คำว่า Semiology ถูกรู้จักในชื่อของ Semiotics ด้วย เป็นศาสตร์ที่สนใจในเรื่องของความหมาย และเอาใจใส่ในเรื่องของวิธีการต่างๆ ที่ความหมายได้รับการผลิตขึ้นมาและถูกส่งต่อหรือถ่ายทอด เป็นวิธีการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่องภาษา ปัจจุบันได้ถูกนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ระบบเครื่องหมายต่างๆ ว่าทำงานอย่างไร ใช้ในการสำรวจถึงหลักตรรกะและระเบียบวิธีที่อยู่เบื้องหลังการสื่อสาร และแสดงให้เห็นว่าจะสามารถทำความเข้าใจอย่างเป็นระบบได้อย่างไร โดยผ่านวิธีการทางสัญศาสตร์ รวมไปถึงสิ่งที่การสื่อสารต่างๆ หมายความว่า (Shaughnessy and Stadler, 2002) “สัญศาสตร์” หรือ “สัญวิทยา” มาจากคำว่า Semiotics และ Semiology ทั้งสองคำนี้มาจากรากศัพท์ภาษากรีกคำเดียวกัน คือ Semeion ที่แปลว่า Sign หรือ สัญลักษณ์ โดยทั่วไปมีความหมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในตัวบริบท (Context) หนึ่งๆ สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญลักษณ์นั้น อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของหรืออาจเป็นรูปภาพ และสัญลักษณ์ที่เรารู้จักกันมากที่สุดก็คือ ภาษา นั่นเอง ส่วน Semiology เป็นคำที่นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสผู้มีชื่อเสียงคือ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) ตั้งขึ้นตามแนวคิดของโซซูร์ เริ่มจากการนำภาษาศาสตร์

มาสัมพันธ์กับพัฒนาการของปรัชญาโครงสร้างนิยม (Structuralism) ซึ่งเกิดจากแนวคิดของโซซูร์เองเช่นกัน โดยแนวคิดของโครงสร้างนิยมเป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อศึกษาและเปิดเผยโครงสร้างอัน “ลึกลับ” ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเปลือกนอก ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เรามักไม่รู้ตัวว่าโครงสร้างลึกลับนี้เป็นกฎเกณฑ์ที่กำกับปรากฏการณ์ต่างๆ ของสังคม โซซูร์นิยามให้ สัญลักษณ์ (Sign) ประกอบขึ้นมาจากองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ “รูปสัญลักษณ์” (Signifier) หมายถึง สิ่งที่มีความหมายหรือก่อให้เกิดความหมาย กับ ตัวความหมาย ประเด็นสำคัญของ โซซูร์คือ สิ่งที่เกิดความหมายกับตัวความหมาย มักจะเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันระหว่างรูปสัญลักษณ์ และความหมายสัญลักษณ์ ที่เป็นเรื่องของชนบททางวัฒนธรรม (Cultural Convention) เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ/อธิบายไม่ได้ตามตรรกะ แต่เป็นเพียงการสมมุติขึ้นลอยๆ (Arbitrary) จึงไม่มีเหตุผลสากลที่ลอยอยู่โดดๆ เหนือความเข้าใจ ที่กำหนดให้รูปสัญลักษณ์หนึ่งๆ ต้องใช้กับความหมายสัญลักษณ์หนึ่งๆ ซึ่งกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ อันซ่อนอยู่เบื้องหลังการจับคู่กันของรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์นั้น เราเรียกว่า รหัส (Code) (สมเกียรติ ตั้งนะโม, 2003)

โซซูร์ยังกล่าวถึงการจัดระบบระเบียบสัญลักษณ์หรือรหัสสัญลักษณ์ว่ามี 2 ระนาบ คือ ความสัมพันธ์แนวตั้งหรือกระบวนทัศน์ (Paradigmatic Relation) เป็นกระบวนทัศน์หรือ Paradigm คือ ชุดสัญลักษณ์ ซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ที่มีความเหมือนกันพอที่จะอยู่ในชุดเดียวกัน (Set of Signs) แต่ก็มี ความแตกต่างมากพอที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ชุดกระบวนทัศน์ที่พักแรม ประกอบด้วย โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ บังกาโล เกสต์เฮาส์ หรือกระบวนทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยว

เช่น น้ำตก ชายหาด แม่น้ำ ภูเขา เป็นต้น การวิเคราะห์ความหมายในแบบกระบวนทัศน์นี้เป็นการหาแบบแผนที่ซ่อนเร้นของคู่ตรงข้ามและสร้างความหมายขึ้นมา (Hidden Pattern of Opposition) ทั้งนี้ เนื่องมาจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหากปราศจากความแตกต่าง ความหมายก็จะกลายเป็นสิ่งที่ไม่มี ความหมาย ความสัมพันธ์แบบกระบวนทัศน์ของสัญลักษณ์นี้เป็นความสัมพันธ์แบบเปรียบเทียบ ความต่างบนความเหมือน ความต่างทำให้แยกได้ เลือกได้ แทนค่าได้ แต่ความเหมือนทำให้เกิดการเชื่อมโยง (Association) ระหว่างหน่วยที่ถูกแยกหรือถูกเลือกใช้กับหน่วยที่ไม่ถูกเลือก เกิดเป็นความสัมพันธ์แบบโยง (Associative Relation) ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความหมายแบบหนึ่ง ส่วนความสัมพันธ์แนวระนาบหรือวากยสัมพันธ์ (Syntagmatic Relation) เป็นความสัมพันธ์แบบเรียงลำดับก่อน-หลัง (ในกรณีที่เป็นประโยคหรือเรื่องเล่า) หรือแบบจัดรวม (กรณีที่เป็นอวัจนภาษา) เราสามารถนำสัญลักษณ์ที่เลือกออกมาจากกระบวนทัศน์ชุดใดชุดหนึ่งมาจัดรวมกับตัวอื่นๆ เพื่อให้เกิดเป็นความหมาย หลักของการวิเคราะห์แบบนี้จะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบในระบบความหมาย โดยจะเน้นการลำดับขั้นหรือช่วงระยะเวลาของเหตุการณ์หรือการปรากฏของสัญลักษณ์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการสร้างและสื่อความหมายตามแบบไซซูร์ คือ การใช้รหัสหรือการเลือกและรวมสัญลักษณ์อย่างมีระบบระเบียบตามขนบหรือกติกาที่ชุมชนหรือสังคมกำหนดไว้ เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมาย ความหมายสัญลักษณ์ที่ถูกเลือกเกิดจากความหมายของสัญลักษณ์อื่นๆ ที่ไม่ถูก เลือก และความหมายของสัญลักษณ์ที่ถูกจัดรวมเกิดจากความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์หนึ่งกับ

สัญลักษณ์ ที่มาก่อน-หลัง หรือที่ปรากฏรวมอยู่ในโครงสร้างเดียวกัน การเลือก-ไม่เลือกและการจัดรวมจึงเป็นการประกอบสร้างความหมาย

สำหรับแนวคิดของโรล็องด์ บาร์ต (Roland Barthes) ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น บาร์ตได้นำเราไปสู่ความคิดเรื่อง “มายาคติ” (Myth) โดยในเบื้องต้นนี้บาร์ตนิยามว่าเป็นการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ เรียกกระบวนกรในการเปลี่ยนแปลงนี้ว่า การลดทอนปกปิด อำพราง บิดเบือนฐานะการเป็นสัญลักษณ์ของสรรพสิ่งในสังคมให้กลายเป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นสิ่งปกติธรรมดา หรือเป็นสิ่งที่มิพบทบาท/หน้าที่ในเชิงใช้สอยใดๆ ในสังคมว่า “กระบวนกรสร้างมายาคติ” และเรียกสิ่งที่เป็นผลลัพธ์/ผลผลิตของกระบวนกรนี้ว่า “มายาคติ” (Myth/Alibi/Doxa) หรือความคิด/ความเชื่อที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม และเป็นความคิดความเชื่อที่สอดคล้องกับระบบอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคมในขณะนั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555)

บาร์ตพยายามชี้ให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวเราในสังคมนั้นล้วนเป็นสัญลักษณ์ มีระบบวัฒนธรรมเป็นรหัสหรือกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายของสัญลักษณ์ แต่ด้วยความเคยชินหรือการอำพรางของวัฒนธรรม เราจึงมองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่สรรพสิ่งต่างๆ มีฐานะเป็นสัญลักษณ์หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ (Sign-function) ไปมองเห็นความหมายของสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดาหรือเป็นเพียงสิ่งของเพื่อการใช้สอยเท่านั้น

ถึงแม้ว่าสัญลักษณ์จะเป็นเพียงตัวแทนของความหมายของความเป็นจริง แต่นั่นก็ได้ทำให้สัญลักษณ์มีความสำคัญลดน้อยลงเลย เพราะเราจะ

เห็นความสำคัญและพลาณาภาพของสิ่งที่เรียกว่า “สัญลักษณ์” ดังที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ตำนาน คัมภีร์ทางศาสนา เป็นต้น ยกตัวอย่างภาพ เครื่องหมายสวัสติกา เราคุ้นเคยและจดจำอย่าง ผ่องใ้ใจว่าเป็นเครื่องหมายของความรุนแรงที่อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ได้ดัดแปลงสัญลักษณ์สวัสติกาที่ มาแต่โบราณมาเป็นเครื่องหมายแห่งพรรคแรงงาน สังคมนิยมแห่งชาติเยอรมัน (National Socialist Workers Party หรือ The Nazis) แต่ในความเป็นจริงแล้วเครื่องหมายสวัสติกามีวิวัฒนาการมากกว่า สามพันปี จากอักษรอียิปต์โบราณ คือ ตัว อันค์ (Ankh) ซึ่งหมายถึง ชีวิต (Life) สำหรับในประเทศไทย คำว่า “สวัสติกา” (Swastika) ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายของคำว่า สวัสติกา ไว้ว่า “สัญลักษณ์ รูปกากบาทปลายหักหมุนเวียนขวา ใช้เป็น เครื่องหมายแสดงความสุขสวัสติมาแต่โบราณ สันนิษฐานกันว่าเป็นรูปดวงอาทิตย์โคจรเวียนขวา”

เครื่องหมายสวัสติกาปรากฏอยู่ในหลาย พื้นที่ทั่วโลก ที่มีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ และทางวัฒนธรรมกัน เช่น พบตามเครื่องปั้นดินเผา และเหรียญโบราณที่อยู่ใต้ดินในพื้นที่ๆ เคยเป็นที่ ตั้งของกรุงทรอยด์ สิ่งทอของยุค อินคา รวมทั้งพบ ตามประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และอินเดีย เป็นต้น ไม่ว่าสัญลักษณ์นี้จะมีที่มาจาก ที่ใด แต่น่าจะมีการแพร่กระจายไป พร้อมๆ กับการค้าและการเผยแพร่ศาสนา ผ่านเส้นทางการค้า ทั้งเส้นทางสายไหมและเส้นทางขนส่งเครื่องเทศ ทางทะเล (สันติ ลอร์ชวี, 2547)

เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างของความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องหมายสวัสติกาของ พรรคนาซี กับความหมายของสวัสติกาในแรกเริ่ม ซึ่งได้รับการกำหนดให้เป็นสัญลักษณ์ของ พระพิฆเนศนั้น พบว่าเครื่องหมายสวัสติกาของพรรค

นาซีจะเอียง 45 องศา และไม่มีจุด ส่วนเครื่อง สวัสติกาของพระพิฆเนศ จะตั้งตรง ไม่เอียง และมีจุด 4 จุดอยู่ระหว่างเส้นแกนปลายหักทั้ง 4 ทิศ สำหรับปลายของเส้นแกนที่หักออกไปนั้น จะหัก ไปทางซ้ายหรือขวา ก็แล้วแต่ันหักออกแบบจะวาด ขึ้น โดยส่วนใหญ่มักจะมีเส้นแกนหักขึ้นไปทางขวา (ชี้ไปตามเข็มนาฬิกา) (อ้างอิงจาก <http://www.siamganesh.com/sawastika.html>) แนวคิดในการนำสัญลักษณ์สวัสติกามาใช้กับพรรคนาซี มาจากความคิดของทันตแพทย์คนหนึ่งของฮิตเลอร์ ที่ชื่อว่า Dr. Friedrich Krohn ในหนังสือชื่อ Mein Kampf (My Struggle) ที่เขียนโดย ฮิตเลอร์เอง ได้มีการกล่าวอ้างถึงความพยายามที่จะ ออกแบบสัญลักษณ์ของพรรคนาซีอย่างนับครั้ง ไม่ถ้วน จนในที่สุดก็ได้ธงที่มีพื้นหลังสีแดง มีวงกลม อยู่ตรงกลาง และมีสัญลักษณ์สวัสติกาสีดำอยู่ใน วงกลมนั้น อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์สวัสติกา คง ไม่ถูกนำไปดัดแปลงใช้ ถ้าฮิตเลอร์ไม่ต้องการและ มาจัดการจนเสมือนระบบอัตลักษณ์ (Identity System) ของตนเองทั้งในด้านการแสดงตัวตนและ ด้านการโฆษณาชวนเชื่อ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตีความหมายสัญลักษณ์ที่ส่ง ผลให้เกิดความหมายที่แปรเปลี่ยนไป

จากความหมายและความสำคัญของ สัญลักษณ์และการตีความที่แปรเปลี่ยนไป ทำให้เกิด คำถามที่ว่า “อะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ ตีความหมายสัญลักษณ์ที่ส่งผลให้เกิดความหมายที่ แปรเปลี่ยนไป” หากเราจะพิจารณาถึงกรณี ของ เครื่องหมายสวัสติกาแล้ว ฮิตเลอร์พยายามสร้าง ระบบอัตลักษณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายแสดงพลัง อำนาจของตนเองผ่านการใช้สัญลักษณ์ที่มีความ เป็นมาอย่างยาวนานนับพันปี เครื่องหมายสวัสติกา มีรูปลักษณะเป็นรูปกากบาท ปลายหัก แรกเริ่ม

เดิมทีเป็นเครื่องหมายอันเป็นมงคลยิ่ง สวัสดิกะ คือ เครื่องหมายแห่งพลวัต การเคลื่อนไหว ความไม่หยุดนิ่ง ความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นเครื่องหมายแห่งการหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต มักพบเห็นในงานศิลปะในหลายยุคหลายสมัยที่ผ่านมา โดยเฉพาะในงานสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นฮินดู เช่น หรือแม้แต่ศาสนาพุทธก็ตาม ในภาพเขียนพระพิฆเนศของอินเดีย โดยส่วนมากจะมีเครื่องหมายสวัสดิกะ ปรากฏอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของภาพเขียนนั้นๆ เช่น กลางหน้าผาก บริเวณวงง ฝ่าพระหัตถ์ หรือปรากฏในส่วนอื่นๆ ที่ไม่ใช่บนพระวรกายของพระพิฆเนศ เช่น บนหนังสือ ฝาผนัง ที่ประทับ เป็นต้น และเมื่อชาวฮินดูพบเห็นสัญลักษณ์นี้ ก็จะทำความเคารพ เถกเช่นเดียวกับ เครื่องหมายโอม ศาสนาพุทธ นิกายมหายาน กล่าวถึง 4 แฉกของสัญลักษณ์นี้ว่า มีความหมายถึง ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งนิยมใช้คู่กับ เครื่องหมายหีน-หยาง ตลอดจนการเป็นตัวแทนของธรรมจักรนอกจากนี้ยัง มีความเชื่อของคนจีนที่ว่าเครื่องหมายสวัสดิกะ สามารถนำมาใช้แก้ฮวงจุ้ยได้ โดยการแขวนหรือประดับไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของที่พักอาศัย เช่น ประตู ผนัง โต๊ะทำงาน ฯลฯ เพราะเชื่อว่าจะช่วยสลาย พลังร้ายและทำให้ธาตุต่างๆ ในบ้านเรือนเกิดการหมุนเวียนอย่างสมดุล นำมาซึ่งความสวัสดิมงคลแก่ผู้อยู่ อาศัย

การตีความสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไปจากแนวคิดดั้งเดิมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โรลองด์ บาร์ต สะท้อนให้เห็น ปัจจัยสำคัญที่ส่งอิทธิพลต่อการตีความหมายสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไป เกิดขึ้นได้จากอารมณ์ ความรู้สึก และค่านิยมในวัฒนธรรมของผู้รับสารนั้นๆ ยกตัวอย่างในกรณี เครื่องหมายสวัสดิกะ เมื่อครั้งอดีตกาลกว่าพันปี เครื่องหมายนี้เป็นสัญลักษณ์ของความสำเริง เทพเจ้า และพลัง

แห่งความตึงามที่ไม่มีวันหยุดนิ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงบริบทของสังคมในอดีตกาล มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ตามครรลองของธรรมชาติ มีความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งลึกลับตามตำนานความเชื่อเรื่องเทพเจ้าหรือศาสนา ที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงพลังแห่งธรรมชาติ ความดี ความจริงแท้ และความงาม ที่แฝงอยู่ในสรรพสิ่งรอบๆ ตัว แต่เมื่อเวลาผ่านไปสภาพสังคมความเป็นอยู่ของมนุษย์เต็มไปด้วยการแข่งขัน แก่งแย่งชิงอำนาจ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเพื่อที่จะครอบครองความเป็นใหญ่ ยึดครองอาณาบริเวณ และเพิ่มพูนภาพทางการปกครอง โดยไม่ใส่ใจถึงความสูญเสียที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ออดอร์ฟ ฮิตเลอร์ ใช้สัญลักษณ์สวัสดิกะ เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิ สถาปนิกและนักออกแบบทุกคนในพรรคนาซี จะต้องทำการออกแบบสถาปัตยกรรมสำหรับจักรวรรดิใหม่ตามความตั้งใจของฮิตเลอร์ที่จะสร้างอาณาจักร Reich ที่ 3 เพื่อยกระดับความเป็นชนชาติเยอรมันให้เรื่องอำนาจอย่างไม่มีวันหยุดนิ่ง เป็นโชคคติที่แนวคิดดังกล่าวของฮิตเลอร์ล่มสลายไปภายในระยะเวลาไม่นาน กรณีดังกล่าวอาจชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับการโฆษณาชวนเชื่อ กระตุ้นให้มนุษย์เกิดค่านิยม และสำนึกที่ผิดพลาด อันเกิดจากการใช้ เครื่องหมายสวัสดิกะเป็นเครื่องมือ

นอกเหนือจากความแปรเปลี่ยน ความหมายของสัญลักษณ์ ในกรณีของเครื่องหมายสวัสดิกะ ที่พบในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว เรายังพบการตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนไปใน เครื่องหมาย/วัตถุ/พฤติกรรม ของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์การชุมนุมครั้งใหญ่ของประชาชนคนไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา กลุ่มผู้ชุมนุมใช้สัญลักษณ์แถบเส้นสีแดง ขาว น้ำเงิน ขาว แดง สีของธงชาติ และนกหวีด เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ กระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความรักชาติ

การประชุมของกลุ่มคนจำนวนมากศาสตร์นี้แสดงความ เป็นเสรีชน ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นอย่างไม่ เคยปรากฏขึ้นที่ใดมาก่อน ถ้าพิจารณาตาม กฎหมาย ราชอาณาจักรไทย เป็นสัญลักษณ์อันสำคัญ แสดงความเป็นชนชาติ และมักจะพบว่า ในชีวิต ประจำวันเราไม่สามารถนำลวดลายหรือสีสันของ ราชอาณาจักรมาใช้ได้ตามอำเภอใจ ในกรณีดังกล่าว สัญลักษณ์ของความเป็นราชอาณาจักร ถูกนำมาใช้แทนกลุ่ม คนที่ต่อต้านต่ออำนาจรัฐ ในมุมมองของรัฐบาลมองว่า สัญลักษณ์ที่กลุ่ม ผู้ชุมนุมนำมาใช้เป็นไปอย่าง ไม่ถูกต้องและไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถึงกับมีการออก คำสั่งให้มีบทลงโทษต่อผู้ที่ติดธงชาติที่รถยนต์ ส่วนบุคคล และกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยต่อการชุมนุมก็จะมี การแสดงความไม่พอใจต่อผู้ที่มีแถบสีธงชาติ ประดับอยู่ตามร่างกาย ในกรณีนี้สะท้อนให้เราเห็น ได้อย่างชัดเจนว่าการตีความที่แปรเปลี่ยนเปลี่ยน ย่อมเกิดขึ้นได้เมื่อบริบทของคนในสังคมเกิดความ แตกต่างกันอย่างสุดขีด สิ่งที่เคยได้รับการยอมรับ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชนชาติ กลับกลายเป็น สัญลักษณ์ของฝ่ายปฏิปักษ์ต่อผู้ปกครองชนชาติ นั้นๆ

กรณีทั้งสอง อาจทำให้เราพอที่จะมองเห็นถึง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตีความหมาย โดยนัย (Connotation) ตามที่บาร์ตอธิบายว่า ความหมายโดยนัยแฝง เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ ของผู้รับสารและค่านิยมในวัฒนธรรมของผู้รับสาร เมื่อค่านิยมเป็นตัวกำหนดความหมาย คนในสังคมนั้นควรปฏิบัติต่อวิถีของค่านิยมนั้นอย่างไร หาก ไม่เห็นด้วย การต่อต้านต่อการตีความสัญลักษณ์ที่ แปรเปลี่ยนไป อาจทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม และอาจนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของ สังคมโลกในที่สุด

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายสัญลักษณ์ที่ แปรเปลี่ยนไปจากความหมายเดิม

เมื่อมองย้อนกลับไปถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ เกิดผลกระทบขึ้นนี้ จะพบว่าความหมายที่แปร เปลี่ยนไปของสัญลักษณ์ ส่งผลโดยตรงกับความรู้สึก และอารมณ์ของมนุษย์ และก่อให้เกิดค่านิยมใน วัฒนธรรม ตามที่บาร์ตได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน หรืออาจกล่าวได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้เป็นมายาคติที่กลับกลายเป็นค่านิยมของสังคมนั้นไปโดย ปริยาย นัยดังกล่าวบาร์ตแสดงให้เห็นถึงวิธีการ อ่านผลกระทบของมายาคติได้ 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการอ่านในระดับของรูป สัญลักษณ์ที่ความหมายถูกทำให้ว่างเปล่า (an empty signifier) ด้วยการปล่อยให้ความหมายเป็นไปตาม ตัวอักษรที่อธิบาย หรือตามที่สังคมนิยมเข้าใจกัน การอ่านผลกระทบในแบบนี้เป็นการอ่านของ บรรดาผู้สร้างมายาคติอย่างพวกนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งเริ่มต้นจากความหมายแล้วมองหารูปสัญลักษณ์ เกาะเกี่ยว

แบบที่ 2 เป็นการอ่านในระดับที่รูป สัญลักษณ์มีความสมบูรณ์ (a full signifier) เป็นการ อ่านเพื่อที่จะดูถึงความบิดเบือนของความหมาย ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ เป็นการ อ่านของนักมายาคติ (the mythologist) ที่ ผ่านมายาคติออกเป็นส่วนตัว เพื่อทำความเข้าใจ กับการบิดเบือนนี้

แบบที่ 3 เป็นการอ่านในระดับที่ไม่แยก รูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ออกจากกัน เป็นการอ่านเพื่อค้นหากระบวนการสร้างความหมาย หรือมายาคตินั้นเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555)

เมื่อพิจารณานัยของการอ่านผลกระทบ ของมายาคติทั้ง 3 แบบดังกล่าวของบาร์ต พบว่า ในกรณี การใช้สัญลักษณ์สวัสดิศกในการสร้าง

พลาณภาพของพรรคนาซี ผลกระทบที่เกิดขึ้น สันตะเทือนจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมของ มนุษยชาติ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับชาวยิว ถูก บันทึกลงไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ว่าเป็นเหตุการณ์ การล้างเผ่าพันธุ์ที่โหดเหี้ยมทารุณที่สุดเหตุการณ์ หนึ่งที่โลกต้องจดจำ ผลกระทบนี้ทำให้ชาวยุโรป ส่วนมากเกิดแรงต่อต้าน นับแต่ที่พรรคนาซีล่ม สลายมาจวบจนถึงปัจจุบัน สัญลักษณ์สวัสติกะที่ ฮิตเลอร์นำมาใช้ยังคงอยู่ในความทรงจำจากคนรุ่น สู่รุ่น ในที่สุดผู้คนต่างก็ลืมไปจนหมดสิ้นหรืออาจ จะยังไม่เคยมีโอกาสดำเนินชีวิตด้วยซ้ำว่า ความ หมายเชิงสัญลักษณ์ของสวัสติกะที่แท้จริงเป็นอย่างไร อีกฟากฝั่งหนึ่งของโลกตะวันตกประเทศญี่ปุ่น เกาหลี หรืออินเดีย สัญลักษณ์สวัสติกะยังคง ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความสำเร็จและพลังแห่ง ความเปลี่ยนแปลงไปสู่ด้านที่ติงาม นักท่องเที่ยว ชาวยุโรปจำนวนไม่น้อยที่เดินทางท่องเที่ยวในแถบ ประเทศเหล่านี้ และได้พบเห็นพระพุทธรูปที่มี เครื่องหมายสวัสติกะประทับอยู่ที่บนฝ่ามือ หรือที่ ทรวงอก ต่างก็แสดงความฉงนฉวยและพากัน วิพากษ์วิจารณ์ว่า “พระพุทธรูปเหล่านี้ได้รับ อิทธิพลจากพวกนาซีด้วยหรือไม่?”

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวยุโรป ดังกล่าวข้างต้น อาจมีที่มาจากเมื่อปี 2001 คณะ กรรมการผู้บริหารสหภาพยุโรป (The European Union’s Executive Commission) เคยพยายาม ที่จะเสนอร่างกฎหมายต่อต้านการเหยียดชนชาติ ร่างกฎหมายนี้รวมไปถึงการต่อต้านการใช้ สัญลักษณ์สวัสติกะด้วยเช่นกัน สถานการณ์ในขณะ นั้นส่งผลให้ชาวฮินดูที่อาศัยอยู่ในยุโรปจำนวนมาก ไม่พอใจ แสดงการต่อต้านร่างกฎหมายนี้อย่างเต็มที่ ความพยายามที่จะสร้างสมดุลทางความคิด ระหว่างกลุ่มคนที่แสดงการต่อต้านการเหยียด ชนชาติต่อการใช้สัญลักษณ์สวัสติกะ และกลุ่ม

คนที่ต้องการให้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ทางการเมืองรวมถึงกลุ่มชาวฮินดูในยุโรปที่ ต้องการจะชี้ให้เห็นถึงความหมายที่แท้จริงของ เครื่องหมายนี้ ในที่สุดความพยายามที่จะเสนอผ่าน กฎหมายการต่อต้านเครื่องหมายสวัสติกะ ก็ต้อง ยุติลงไปโดยปริยายในปี 2007 เนื่องจากกลุ่มชาว ฮินดูที่แสดงการต่อต้านต่อกฎหมายนี้ เพราะเห็น ว่าแท้จริงแล้ว เครื่องหมายสวัสติกะไม่ใช่ เครื่องหมายของความรุนแรงตามที่ชาวยุโรปเข้าใจ

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เรามองเห็น ภาพของการตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แปรเปลี่ยน ไป อย่างสิ้นเชิง จากบริบทของความติงาม พลวัต ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่ง สัญลักษณ์แห่ง ความสำเร็จมาสู่ความเป็นเครื่องหมายของปีศาจ ร้ายแห่งสหัสวรรษ ภาพสะท้อนของเหตุการณ์นี้ อาจจะทำให้เราเข้าใจวิถีคิดของบาร์ตที่กล่าวถึง การอ่านผลกระทบตามแบบที่ 1 ที่กล่าวถึง ความ หมายสัญลักษณ์ที่ว่างเปล่า (Steven Heller, 2010) โดยบาร์ตให้ความหมายว่าเป็นผลมาจากระบบของ ความแตกต่างมากกว่าเกิดจากเนื้อในของสิ่งนั้น ทำให้เราไม่มีวันที่จะมีความหมายที่สมบูรณ์ ยุติ เด็ดขาด ความหมายของบาร์ตจึงเป็นสิ่งที่น่าฉงนหรือ เป็นปริศนามาก เนื่องจากความหมายสัญลักษณ์หนึ่ง สามารถกลายเป็นรูปสัญลักษณ์ เพื่อสร้างความหมาย ต่อไปอย่างไม่จบสิ้น เพราะเมื่อเรามองว่าสัญลักษณ์ ถูกตีความตามบริบทในระยะเวลาหนึ่ง สัญลักษณ์จะ แสดงนัยคล้ายตามกับบริบทนั้น ซึ่งอาจจะหมาย รวมถึง เวลา เหตุการณ์บ้านเมือง ภัยธรรมชาติ หรือสิ่งใดใดก็ตามแต่ที่กำลังส่งอิทธิพลสู่ผู้คนใน สังคม ย่อมอาจส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลง ความหมายของสัญลักษณ์นั้น บาร์ต จึงกล่าวว่า ความ หมายของสัญลักษณ์แท้จริงแล้วว่างเปล่า อยู่ที่เมื่อมี สิ่งกระทบเข้ามาสู่สังคม ไม่ว่าสิ่งกระทบนั้นจะเป็น ผลดีหรือผลที่เลวร้าย สัญลักษณ์นั้นจึงจะเริ่มแสดง ความหมายอย่างเต็มที่

การคาดการณ์ถึงความแปรเปลี่ยนในการตีความ สัญลักษณ์ที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ของคนในสังคม

เหตุการณ์หนึ่งอาจสร้างความเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่ง เหมือนคำกล่าวที่ว่า “เด็ดดอกไม้ สะเทือนถึงดวงดาว” ความแปรเปลี่ยนในการตีความสัญลักษณ์ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนในสังคมอย่างคาดไม่ถึงถึงหลากหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ของโลก เป็นเหตุการณ์ที่เราไม่เคยคาดคิด หรืออาจกล่าวได้ว่า ไม่คาดฝัน เหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าของเราหรือกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต จะได้รับการตีความหรือคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้น เริ่มต้นจากการตีความพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม/เหตุการณ์นั้น ด้วยการตีความตามความหมายเบื้องต้น แล้วทำการยกระดับไปสู่ “มายาคติ” เป็น “รูปของสัญลักษณ์” จนกลายเป็นความหมายของวัฒนธรรมของคนหมู่มาก ในแบบที่คนในสังคมต่างก็ตีความหมายกันอยู่โดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว แท้จริงแล้วความแปรเปลี่ยนความหมายของสัญลักษณ์อาจไม่เคยเปลี่ยนแปลง จนเมื่อเราก้าวเข้าไปสัมผัสหรือตกอยู่ในพื้นที่ภายใต้อิทธิพลของสัญลักษณ์นั้นการตีความหมายและความแปรเปลี่ยนจึงเริ่มเกิดขึ้น

การดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งต่างย่อมมีความปรารถนาที่จะสร้างบริบทบนพื้นที่ที่ตนเองครอบครองหรือสร้างอำนาจของตนเองขึ้นมา เพื่อแสดงให้เห็นความมีตัวตนและความสำคัญ ความพยายามที่จะค้นหาสัญลักษณ์ของนักสัญวิทยา มุ่งเน้นการมองที่จะพยายามเชื่อมโยงทฤษฎี เรียนรู้การอ่านการตีความหมายสัญลักษณ์บวกกับความแปรเปลี่ยนของนัยที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่จริงแท้ที่ซุกซ่อนอยู่ในสังคม หากเราย้อนเวลากลับไป

ที่จุดเริ่มต้นของสรรพสิ่ง และเริ่มสำรวจความหมายของสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ ความหมายที่แปรเปลี่ยนไปผ่านบริบทของสังคม และวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยระยะเวลาเป็นเครื่องชี้วัดความเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้มนุษย์ค้นพบพัฒนาการของสติปัญญาของมนุษยชาติ สิ่งที่ Philip Bexter Meggs กล่าวไว้ในตอนต้นของบทความนี้ อาจฟังดูไม่น่าสนใจนัก หากเราพิจารณาภาพหรือสัญลักษณ์ต่างๆ กันอย่างผิวเผินโดยไม่ใส่ใจกับความหมายที่แท้จริง ด้วยความคุ้นชินกับความคิดที่ว่า สิ่งใดก็ตามถ้าไม่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต การกินอยู่หลับนอน หรือทำให้พวกเขา ร่ำรวยหรือยากจนลงก็ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะใส่ใจให้เสียเวลา พิจารณากันอย่างถ่องแท้เราอาจเข้าใจอะไรคลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่แท้จริงไปมากทีเดียว และหากเรายังใช้วิธีการมองเห็นเพียงเพื่อการดำรงชีวิตไปวันวัน โดยไม่ใส่ใจว่าความหมายที่แท้จริงที่นั่น จะถูกบิดเบือนไปจากความหมายดั้งเดิมจนหมดสิ้นและเปิดใจยอมรับโดยดุษฎีกับความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เข้าใจที่มาที่ไป สิ่งนี้อาจเป็นเครื่องสะท้อนว่าเราขาดความฉลาดเฉลียว และหลงทางติดกับกับมายาคติที่สังคมสร้างให้อย่างถอนตัวไม่ขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ และปัทมวรรณ เนตรพุกกณะ. (2551). *การโฆษณาที่อยู่อาศัย: บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ การเมือง*. ใน พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ. *วิกฤติสื่อมวลชน: ยุคจักรวรรดินิยมวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). *สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). *สวัสดิทิกะ*. สืบค้น 17 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.royin.go.th/th/home/>.
- ทีมข่าวอาชญากรรม. (2556). *จับรถติดธงชาติ...ตำรวจชี้เข้าเลือกข้าง*. สืบค้น 13 ธันวาคม 2556, จาก <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9560000143146/>.
- วรรณพิมล อังคศิริสรพร. (2551). *มายาคติ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ด ยูเคชั่น จำกัด มหาชน.
- สยามคณศตพอทคอม. (2556). *สวัสดิทิกะสัญลักษณ์แห่งความเจริญเครื่องหมายเฉพาะแห่งองค์พระพิฆเนศ*. สืบค้น 13 ธันวาคม 2556, จาก <http://www.siamganesesh.com/sawastika.html>.
- สันติ ลอรั่ววี. (2547). *สวัสดิทิกะ*. สืบค้น 13 ธันวาคม 2556, จาก <http://boyish.exteen.com/20070405/entry/>
- สมเกียรติ ตั้งนะโม. (2546). *สัญศาสตร์ การศึกษาเรื่องเครื่องหมาย*. สืบค้น 13 ธันวาคม 2556, จาก <http://v1.midnightuniv.org/midarticle/newpage12.html>
- Curtin, B. (2551). *Semiotics and Visual Representation*. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 1(57)35-50.
- Shaughnessy, M. & Stadler, J. (2002). *Media and Society: An Introduction*. Oxford University Press.
- Meggs, P. & Purvis, A. (2006). *History of Graphic Design*. John Wiley & Sons, Inc.; United States of America.
- Heller, S. (2010). *The Sawastika, Design Literacy-understanding Graphic Design*. Allworth Press : New York.